

29 Oct, 2000

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਤਮ-ਹੱਤਿਆਵਾਂ

ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਜਮਹੂਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸਭਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਿਲ੍ਹਾ ਇਕਾਈ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਅਕਤੂਬਰ, 2000 ਵਿਚ ਛਾਪ ਪੜਤਾਲੀਆ ਰਿਪੋਰਟ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਹੈ। ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨਯੋਗ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਆਤਮ-ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਦੀ ਤਾਸਦੀ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਕਿਸਾਨ ਅੰਦੋਲਨ ਨੂੰ ਦਿਸ਼ਾ ਵੀ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਪੜਤਾਲੀਆ ਰਿਪੋਰਟ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਖੋਜ ਵਿਗਿਆਨੀ ਡਾ. ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਵਿਦੂ ਸ਼ੇਖਰ ਭਾਰਦਵਾਜ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਘੁੱਮਣ, ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ, ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਹਲ, ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਉੱਪਲ, ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਅਤੇ ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਖੋਜ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਤਮ-ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪੀੜਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਇਸ ਤਾਸਦੀ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਬਣੇ।

ਇਸ ਪੜਤਾਲੀਆ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਭੂਮਿਕਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 6 ਕਾਂਡ ਹਨ: ਆਤਮ-ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਦੇ ਸਿਕਾਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਪਿਛੋਕੜ, ਆਤਮ-ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਆਤਮ-ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਵੰਗ, ਆੜ੍ਹਤੀਏ/ਸਾਹੂਕਾਰ, ਬੈਂਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਤੇ ਆਤਮ-ਹੱਤਿਆਵਾਂ, ਕਿਸਾਨੀ, ਕਿਸਾਨ ਲਹਿਰ ਅਤੇ ਆਤਮ-ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰ ਅਤੇ ਸੁਝਾਅ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਂਡਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੀ ਇਸ

ਪੜਤਾਲੀਆ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਉੱਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪੜਤਾਲੀਆ ਰਿਪੋਰਟ ਤੋਂ ਇਕ ਗੱਲ ਬੜੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਭਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਕਤ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੁਣ ਦੀ ਆਕ ਲੀ- ਭਾਜ ਪਾ ਗੱਠਜੋੜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵੱਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਸਗੋਂ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੀ ਨਾਲ ਜੋੜਕੇ ਟਾਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਪੜਤਾਲੀਆ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਪੇਂਡੂ ਆਤਮ-ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਫੌਰੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਅਤੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਹ ਕੰਮ ਜਿੰਨੀ ਜਲਦੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਬੜਾ ਅਸਹਿ ਅਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸੰਕਟ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਸਮਾਜ ਭਲਾਈ ਵਾਸਤੇ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸੰਸਥਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਫੌਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੰਭਾਵਤ ਪੀੜਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਵੰਡਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਹੋਰਨਾਂ ਕੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਠ ਲਿਖੇ ਕਦਮ ਸਹਾਈ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ:

(ੳ) ਜਿਹੜੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ (ਕਮਾਉ ਵਿਅਕਤੀ) ਨੇ ਆਤਮ-ਹੱਤਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਿਸੇ ਨਿਰਪੱਖ ਸੰਸਥਾ ਤੋਂ ਕਰਵਾਈ ਜਾਏ। ਆਧਾਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੀੜਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਦੋ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ

ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਲ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

(ਅ) ਪੀੜਤ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਕਰਜ਼ਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਬੈਂਕਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜਾਂ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ/ਸਾਹੂਕਾਰਾਂ (ਜ਼ਿੰਮੀਦਾਰਾਂ) ਦਾ, ਉਸ ਉੱਪਰ ਲੀਕ ਮਾਰ ਕੇ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਪੀੜਤ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਆਤਮ-ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਨੂੰ

ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੁਝਾਅ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਸੁਝਾਅ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਕਰਜ਼ਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਨਾ ਆਮਦਨ ਤੋਂ ਦੁੱਗਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮੁੱਲ ਦੇ ਅੱਧ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਪੀੜਤ ਪਰਿਵਾਰ ਐਲਾਨਿਆ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦੋ ਸਾਲ ਲਈ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਉਗਰਾਹੀ ਰੋਕ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਕੋਈ ਪਰਿਵਾਰ ਕਰਜ਼ਾ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਲਈ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਤੇ ਵਿਚੋਂ ਰਾਹਤ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਰਕਾਰ ਕਰੇ।

ਆਤਮ-ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਗਲੇ 10-15 ਸਾਲ ਵਿਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਜਿੰਨੇ ਲੋਕ ਖੇਤੀ ਉਪਰ ਨਿਰਭਰ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਧ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹਦੇ ਲਈ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨ ਲਹਿਰ ਅਤੇ ਖੇਤ

ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿਚ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ, ਸੁਝਾਅ ਅਤੇ ਖਿਆਲ ਵਿਕਾਸ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨ। ਕਿਸਾਨ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਚ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲਵੇ।

ਇਸ ਪੜਤਾਲੀਆ ਰਿਪੋਰਟ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਖੇਤੀ ਅਰਥਚਾਰਾ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਸੰਕਟ ਵਿਚ ਹੈ। ਬੜੀ ਸਖ਼ਤ ਖ਼ਰਬਦਾਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਜਾਏ ਕਿ ਗੈਰ-ਵਾਜ਼ਬ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਖੇਤੀ ਵੇਸਤਾਂ ਦੀ ਦਰਾਮਦ ਉਪਰ ਯੋਗ ਕਰ ਲਗਾਉਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਫ਼ਸਲਾਂ ਉਪਰ ਸਬਸਿਡੀ ਉਨੀ ਦੋਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿੰਨੀ ਦੋਰ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ਵ ਵਪਾਰ ਸੰਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਚਲਾਈਆਂ ਚਾਲਾਂ ਤੋਂ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕਣਕ, ਝੋਨੇ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਦੁਰਦੁਸ਼ਾ ਤੋਂ ਸਬਕ ਸਿੱਖ ਕੇ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਮਿਲਕ ਪਲਾਟਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਵਤ ਡੇਪਿੰਗ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਕਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਇਕ ਝਟਕੇ ਨਾਲ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ ਸਾਡੀ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਵੇਸਤਾਂ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਲਿਆ ਕੇ ਕਿਸਾਨੀ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਤਮ-ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਲਿਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵੱਡੇ ਮੁੱਲੀ ਚੇਤਨਾ ਦੇਂਦੀ ਹੋਈ ਪੜਤਾਲੀਆ ਰਿਪੋਰਟ ਲਈ ਜਮਹੂਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸਭਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪਟਿਆਲਾ ਇਕਾਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧਾਈ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।